

A brexit és a brit pártverseny

A brit pártverseny alakulása a népszavazás előtt és után

Ha a brexithez vezető utat elemezzük a brit pártversenyben, nehéz eldönteni, hogy pontosan *mi* okozott *mit*? A brexitnépszavazás eredménye és következményei hatottak a brit pártverseny alakulására, vagy maga a brit pártverseny hozott olyan helyzetet, hogy kiírták a brexitnépszavazást? Ennek eldöntése meglehetősen nehéz feladat, szakértőnként változik, hogy ki melyik verziót preferálja. Aki a brexitnépszavazást adottságként kezeli, amely később befolyásolta a pártok egymás közti versenyét, az David Cameron 2013. január 23-i Bloomberg-beszédétől eredeztetheti a megváltozott pártverseny kezdetét, amikor a miniszterelnök bejelentette, hogy sikeres 2015-ös konzervatív győzelem után kiírják az ügydöntő népszavazást a kilépésről. Ha azt a megközelítést preferáljuk, hogy maga ez a bejelentés is már valaminek az eredménye volt, akkor pedig jóval korábbi időszaktól érdemes elkezdni a következtetéseket.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy mégis mennyire távolra nyúlunk vissza a brexitbejelentés előzménye a brit pártversenyben? Vajon az euroskeptikus Egyesült Királyság Függetlenségi Pártjának 2009–2010-es megerősödésétől, amely a brit Konzervatív Párt számára kihívást jelentett? Vagy még előrébb, a 2008–2009-es pénzügyi és gazdasági válsághoz, amikor először vált igazán problémává a kelet-európai munkavállalók helyi munkavállalókra gyakorolt állítólagos negatív hatása? Vagy érdemes visszamenni David Cameron 2005-ös konzervatív pártelnöki megválasztásáig, amely euroskeptikus fordulatot hozott a Konzervatív pártban azáltal, hogy szorgalmazták a Konzervatív Párt kilépését az Európai Néppártból, és helyette létrehozták az Európai Konzervatívok és Reformisták Pártját? Vagy még előrébb, egészen a 2004-es határnyitásig a kelet-európai munkavállalók előtt? Talán még előrébb, a brit euroszepticismus kialakulásához és meggyökerezéséhez a brit Konzervatív Párton belül az 1980-as, 1990-es években? Esetleg egészen az 1973-as brit csatlakozásig, amely óta Nagy-Britannia sosem találta igazán helyét az európai integrációban?¹

Nehéz ezekre a kérdésekre választ találni. Ha a brexitet egy történelmi bejelentéstől eredeztetjük, akkor könnyen elhatárolható dolgunk van, de lehet, hogy csalóka következtetésekre jutunk, mert nem adunk megfelelő súlyt korábbi eseményeknek. Ha viszont korábbi eseményeket is be kívánunk vonni, akkor hol húzzuk meg a határt? Mi legyen az a pont,

¹ „And perhaps because of our history and geography, the European Union never felt to us like an integral part of our national story in the way it does to so many elsewhere in Europe.” Theresa May firenzei beszéde 2017. szeptember 22. Elérhető: <https://blogs.spectator.co.uk/2017/09/theresa-mays-brexit-speech-full-text/> (A letöltés dátuma: 2019. 04. 02.)

amit a kiindulási pontnak veszünk? Meggyőződésem szerint inkább a második utat kell választani; a brexitet tágabb folyamat részeként szükséges elemezni. Ugyanakkor ez rögtön azt is jelenti, hogy egyoldalú és szubjektív döntéssel kiemelünk egy kezdőpontot, amely aztán értelmezési keretet ad az egész folyamatnak. Ez nem feltétlenül az egyetlen járható út. Más kutatók más kezdőpontra és következtetésekre juthatnak.

A brexithez vezető út 2010-től

Véleményem szerint, a brexithez vezető út kezdetét leginkább a 2010-es koalíciós kormányban kell keresni, és abban, hogy a Konzervatív Párt 13 évnyi ellenzékiesség után nem tudott abszolút többséghez jutni az Alsóházban. Ennek következtében kénytelenek voltak koalíciós megállapodást kötni a Liberális Demokrata Párttal. Bár a koalíció végül a Konzervatív Párt számára sikeres volt, és a liberálisok csak mellékszereplőknek bizonyultak, a Konzervatív Párton belül többen elgondolkodtak azon, mi lehetett a 2010-es sikertelenség oka, és hogyan lehet ezt a következő választásokon, 2015-ben elkerülni. A konzervatív pártvezetés végül elfogadta azt az érvelést, hogy a 2010-es sikertelenség oka a rossz *kampányüzenet* volt. A 2010-es választások konzervatív kampánya ugyanis a Nagy Társadalom (Big Society) ötletére épült, amely megpróbálta olyan konzervatív párt képét mutatni, amely elődeitől eltérően senkit sem hagy az út szélén, mindenki felé nyit, és a brit társadalmat nem pusztán egyének halmazának, hanem valódi közösségnek tekinti. Különösen ez az utolsó mondat – amelyet a 2010-es konzervatív választási program úgy foglalt össze, hogy „[v]an olyan dolog, hogy társadalom – csak nem jelenti ugyanazt, mint az állam” – Margaret Thatcher individualista örökségétől történő elhatárolódásnak tekinthető. A Konzervatív Pártról korábban kialakult negatív és érzéketlen képet kívánták meghaladni. A Big Society ezért jó ötletnek tűnt, de a gyakorlati megvalósításban megbukott, mivel nagyon elvont és értelmezhetetlen ideológiai ötlethalmazza mérséklődött. Szó volt például az önkéntes munka fontosságáról, a nagyobb közösségi felelősségvállalásról és a közösségek ünnepéről. Ugyanakkor pontosan a kidolgozatlansága miatt sokan úgy értelmezték a Big Society üzenetét, hogy minden folytatódik úgy, ahogyan eddig: az individualizmus, a privatizáció és a *laissez-fair politics*. A Big Society kudarcának felismerése és az ideológia feladása a 2010-es választások után nem sokkal meg is kezdődött, de végleg csak 2012-ben valósult meg, amikor az utolsó nagy ideológiai atyja – Stephen Hilton – is kénytelen volt elhagyni a Downing Street 10-et.² Helyére új ideológiai kampánycsapat érkezett az ausztrál Lynton Crosby vezetésével, aki a Big Society teljes egészével le kívánt számolni a 2015-ös választások megnyerése érdekében. Ezért, ha a brexitbejelentés eredetét kívánjuk meghatározni, a 2012-es dátum kínálkozik, amikor David Cameron miniszterelnök tanácsadója Stephen Hilton helyett Lynton Crosby lett. Innen vette kezdetét az a folyamatos jobbra húzódás, amely olyan problémákra kívánt választ adni, mint a gazdasági nehézségek és a bevándorlás. E fordulat – mint később láthattuk – láncreakciót indított el a brit belpolitikai életben.

Lynton Crosby korábban Ausztráliában vált sikeres kampánytanácsadóvá. Nagy szerepe volt abban, hogy John Howard jobbközép liberális ausztrál miniszterelnök háromszor is elnyerte az ausztrál szavazók bizalmát. Crosby akkori kampánytevékenységének legfőbb

² HILTON 2012.

eleme a megosztó politizálás volt (wedge politics).³ Ez azt jelentette, hogy a tradicionálisan jobbközépre szavazó tömegek mellé muszáj megszerezni a „kék galléros” választók egy részét is. Ezért olyan kampányüzenetet kellett kidolgozni, ami könnyen értelmezhető és tiszta volt, és egyértelmű választás elé állította az embereket. Ilyen politikai üzenetvé vált a 2001-es ausztrál választásokon a menekültek és bevándorlók kérdése. Bár az ausztrál Liberális Párt végig a baloldali Munkáspárt mögött helyezkedett el a 2001-es kampány során, néhány iraki menedékkérő sikeresen újratematizálta a kampányt. Howard kijelentette, hogy „mi fogjuk eldönteni, hogy ki jöhet be ebbe az országba”. (We will decide who comes to this country.) Ez a kampányüzenet olyan erősnek bizonyult, hogy végleg uralkodóvá vált a 2001-es megmérettetés során. Az utolsó pillanatban érkező kampánytéma – ami tehát könnyen értelmezhető és megosztó volt – megfordította a választásokat. Sőt, Michael Howard újabb egymást követő két cikluson át élvezhette a szavazók bizalmát.

Lynton Crosby Nagy-Britanniában következetesen folytatta azt, ami sikeressé tette őt és kampányszervezését Ausztráliában. Egyrészt, a Konzervatív Pártnak is világos és könnyen értelmezhető üzenetre volt szüksége, amely a korábbi elvont és nehezen értelmezhető Big Society ellentétét jelentette. Másrészt, a Konzervatív Pártnak nyitnia kellett a „kék galléros” választók felé, akik elsősorban a Munkáspártban és az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártjában (UKIP) voltak megtalálhatók. Két politikai témát emelt ki; a gazdaságot és a vezetői képességeket (economy and leadership). Mindezt arra a dilemmára építve, hogy az ország előtt álló évek vagy szakmai hozzáértést (competence), vagy pedig káoszt (chaos) hoznak. A két politikai témához pedig harmadik háttérváltozót is beemelt; a bevándorlást. A 2004-es kelet-európai munkavállalók előtti határnyitás kérdése valóban minden brit állampolgár által könnyen értelmezhető és napi tapasztalat volt. Ráadásul a radikális jobboldali UKIP párt is ennek köszönhette sikerét 2009 után. A bevándorlás napirendre emelése ezért a vezetői képességeket ki tudta volna emelni, és nyitni tudott volna a „kék galléros” szavazói tábor felé (különösen azért, mert ezt a réteget érintette a leginkább negatívan a 2004 után megjelenő kelet-európai bevándorlás a hasonló szociológiai háttér miatt). Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a 2012 utáni új konzervatív kampány nem volt egyenlő a korábbi ausztrál tapasztalatokkal. A bevándorlás nem vált kizárólagosan uralkodó témává, hanem más témákon keresztül fejtette ki a hatását; például a gazdasági nehézségek, a politikai vezetés szükségessége, illetve a tágabb brit–EU kapcsolatok újraértelmezése. Nagy-Britanniában tehát a bevándorlás nem direkt, hanem inkább indirekt módon vált a kampány részévé. Valószínűleg ennek az is az oka volt, hogy Nagy-Britanniában – Ausztráliával ellentétben – nagyon sok bevándorló élt már korábban is, akik szavazati joggal bírtak, így nem feltétlen lett volna kifizetődő a közvetlen és erős bevándorlásellenes kampány.

Az új téma egyúttal arra a dilemmára is választ kívánt adni, hogy mit kell kezdeni a Konzervatív Párttól elpártolt radikális jobboldali szavazókkal, akik leginkább az UKIP-ban találták meg helyüket. A Konzervatív Párt sokáig hezitált, mit is kezdjen a tőle jobbra elvándorolt szavazókkal; reagáljon rá, menjen politikailag jobbra, vagy maradjon meg középen mérsékelt centrista gyűjtőpárt formájában? Korábban Meguid (2005) szintén erre a dilemmára hívta fel a figyelmet a tanulmányában, amelyben leírja, milyen stratégiákat alkalmazhat egy nagy gyűjtőpárt nála jóval kisebb, de veszélyes, *egy témára* épülő párttal

³ SMYTH 2015.

(niche party) szemben. Meguid (2005) háromfajta lehetőséget vesz számba (idézi LYNCH–WHITAKER 2013, 289.):

1. *Elutasító* (dismissive), amely elbagatellizálja az *egytémájú* párt által képviselt ügy fontosságát, leveszi a politikai napirendről, mintha a probléma nem is létezne. Így a nagy párt megszünteti azt a felhajtóerőt, amely a kis pártot éltet. Ebben az esetben semmilyen reakció nem elfogadható a nagy párttól a kis párttal szemben. Úgy kell kezelni, mintha nem is létezne a probléma.
2. *Alkalmazkodó* (accommodative), amely elfogadja a kis párt által képviselt téma fontosságát, ezért a nagy párt reagál rá. Ugyanakkor, mivel továbbra sem tekinti hiteles alternatívának a kisebbet, ezért teljes mértékben átveszi az adott politikai téma képviselését (issue ownership). Ebben az esetben ugyan a nagy párt komolyan veszi az új témát, de továbbra is elbagatellizálja a témát képviselő kis pártot.
3. *Versengő* (adversarial), amely nemcsak elfogadja a felvetett témát, de komolyan veszi a témát képviselő kisebb pártot is. Ebben az esetben a kisebb párttal szemben önálló álláspontot dolgoz ki a nagyobb párt, ami lehet megerősítő vagy elutasító, de mindenképp valamilyen jól elhatárolható reakció. A két párt immár egymással versenyezve próbálja meg ütköztetni a véleményét, és meggyőzni a választókat arról, hogy melyik alternatíva a jobb.

A Konzervatív Párt egyértelműen a *második* (alkalmazkodó) alternatíva mellett tette le a voksát. Ez tehát azt feltételezte, hogy a párt reagál az UKIP által felvetett bevándorlási kérdés fontosságára, de nem akar versenybe szállni velük. Helyette inkább átveszik az egész kérdés napirendre vételét, és saját maguk határozzák meg, hogyan kell azzal foglalkozni. Az UKIP-et ezért egyrészt elbagatellizálták, másrészt az általa felvetett kérdést komolyan vették. Ez lényeges előremozdulást jelentett a Konzervatív Párt korábbi stratégiájához képest, amely inkább az *első* (elutasító) alternatíva volt. Az elutasítást jól mutatta, hogy David Cameron 2006-ban még úgy beszélt az UKIP-ről, mint „idióták, zavart elméjűek és szalonrasszisták társasága”.⁴ Ugyanakkor a bevándorlási kérdés 2012-ig nem volt napirenden a Konzervatív Párton belül. A 2010-es Konzervatív Pártprogramban egy oldal foglalkozott a bevándorlással (Conservative Manifesto 2010, 21.), míg összesen hét oldal a környezetvédelemmel (Conservative Manifesto 2010, 89–98., képekkel együtt), Lynton Crosby megjelenése azonban végképp véget vetett az *elutasító* magatartásnak, és helyette az *alkalmazkodó* került előtérbe. A *versengő* alternatíva viszont továbbra sem került elő; a Konzervatív Párt egyedüli vetélytársa a 2015-ös választások során végig a Munkáspárt volt. Az UKIP-et ezért továbbra sem vették egyenrangú félnek. Maga a 2015-ös kampány, amely a gazdaságról és vezetői képességekről szólt, a konzervatív David Cameront a munkáspárti Ed Milibanddel állította szembe, és nem más politikai szereplőkkel.

Az *alkalmazkodó* magatartás lényege tehát a radikális jobboldal kezdeményező szerepének a kisajátítása volt. Mindezt úgy kívánták elérni, hogy ne direkt módon az általa képviselt bevándorlási témát karolják fel, hanem általánosabb témát, amelybe ugyanakkor a bevándorlás is beletartozik. Ez a stratégia szinkronban állt azzal az elképzeléssel, hogy a Konzervatív Párt megtartsa korábbi mérsékelt szavazóit, és ezen túlmenően szívesen szerezze a korábban elvándorolt radikálisokat. Az alkalmazkodó magatartás központi

⁴ ASSINDER 2006.

témája tehát nem a bevándorlás lett, hanem valami hasonló, de mégsem ugyanaz; a *brit–EU kapcsolatok*.

A népszavazás bejelentése 2013-ban

A brit–EU kapcsolatok sokáig jelentéktelen témának számítottak az Egyesült Királyságban. Bár az euroszepticismus hagyománya mindig is jelentős volt (lásd: EGEDY–GÁLIK 2017), ez nem jelentette azt, hogy különösebb érdeklődés lett volna az EU iránt. Különösen nem a parlamenti választásokon, amikor kizárólag belpolitikai témák uralkodtak. A közép- és kelet-európai munkavállalók előtti határnyitás ugyanakkor hirtelen és jelentős mértékben módosította e képet. Mivel ez egyértelműen összefüggésbe volt hozható a brit–EU kapcsolatokkal, az EU-téma is fokozatosan elkezdett jelentősebb témává válni.⁵ Az EU-téma eleinte csak az EP-választásokon jelent meg, és nem a parlamenti választásokon. Ugyanakkor az EP-választások az *arányos* választási rendszernek köszönhetően – ellentétben a parlamenti *többségi* rendszerrel – lehetőséget biztosítottak a kisebb pártok sikeresebb szereplésének is. Az EP-választások így alternatív arénát jelentettek kisebb pártok számára, hogy hallassák a szavukat. Később az EP-választás eredménye hatást gyakorolt a parlamenti választásokra is. Ilyen módon tehát az EU-téma Nagy-Britanniában először a *másodrendű* EP-választások során jelent meg, majd később az *elsőrendű* parlamenti választásokra is áttért. Az első parlamenti választás, amikor az EU-téma a kampány jelentős témájává vált, 2015-ben volt. Ez egyrészt nagymértékben összefügg az UKIP megerősödésével, másrészt Lynton Crosby megjelenésével a Konzervatív Pártnál.

A nagy kérdés már csak az maradt, hogyan lehet úgy a brit–EU kapcsolatokat a 2015-ös választások meghatározó elemévé tenni, hogy az egyértelmű és tiszta választás elé állítsa a szavazókat – amely tehát a Crosby-féle stratégia egyik meghatározó eleme volt. Erre a választ David Cameron 2013. január 23-án elmondott *Bloomberg-beszéde* adta meg, amely kilátásba helyezte, hogy a Konzervatív Párt sikeres újraválasztása esetén ügyszó a népszavazást írják ki a brit EU-tagságról. Az ötlet nemcsak jól megragadható témát jelentett, hanem kilátásba helyezte: az újraválasztás után, de még a népszavazás előtt Cameron reformtárgyalásokat folytat az EU-val az ország kedvezőbb tagállami feltételeinek biztosítása érdekében. Itt a Crosby-féle stratégia második eleme köszön vissza; a vezetői képességekre történő hivatkozás. Ha mindezeket párhuzamba állítjuk az UKIP-pal, akkor azt láthatjuk: az sem a népszavazás kiírásához nem volt elég erős, sem felelősségteljes politikai vezetővel nem rendelkezett. Nigel Farage pártelnök karizmatikus személyiség volt, de sokan megosztónak és veszélyesnek is tartották politikáját. Ezért a bloombergi bejelentés két téren

⁵ Ezt az egész jelenséget jól mutatja az UKIP politikai pályafutása az 1992-es alapítása óta. Bár mindig is következetesen euroszeptikus állásponton voltak, a politikai támogatottságuk egészen jelentéktelen volt a 2000-es évek elejéig. A 2004-es határnyitás után azonban jelentős növekedés vette kezdetét, amelynek első áttűtő sikere a 2004-es EP választásokon elért jó szereplésük volt. Az UKIP szereplése – mivel központi témája az EU – jó indikátorra is lehet az EU-téma népszerűségének a brit társadalmon belül az évek során. Megjegyzést igényel ugyanakkor, hogy az EP-választásokon való szereplést nem lehetett párhuzamba állítani a parlamenti választásokkal, három ok miatt: (1) az EP-választások témája kedvezett az euroszeptikus pártoknak, (2) az EP-választások jelentősége alacsonyabb, mint a parlamentinek (másodrendű választás), és (3) az EP-választások Nagy-Britanniában az egyedüli megmérettetés, amely arányos választási rendszerrel működik – kedvezve a kisebb pártoknak.

is elkezdte visszaszorítani az UKIP-ot; egyrészt a Konzervatív Párt győzelmi pozíciója miatt – csak ők tudtak népszavazást kiírni a tagságról –, másrészt David Cameron személyisége miatt is – aki felelősebb államférfiú képét mutatta, mint Nigel Farage. A 2013. januári bejelentés ezért fordulópontnak bizonyult a Konzervatív Párt – UKIP küzdelemben. Ez volt az a pillanat, amikor a konzervatívok feladták az *elutasítás* stratégiáját, és helyette áttértek az *alkalmazkodás* stratégiájára. A látványos stratégiaváltás időben egybeesett Steve Hilton távozásával és Lynton Crosby megjelenésével. Ha tehát a 2013. január 23-i Cameron-beszéd okát keressük, akkor érdemes a kampánycsapat váltásában gondolkodni. A kampánycsapat váltása pedig a 2010-es választások kudarcára és a Big Society sikertelenségére vezethető vissza.

A 2013. január 23-i Bloomberg-beszéd után az első jelentős visszajelzés az új kampánystratégia tesztelésére a 2014. évi Európa Parlamenti választások voltak. Itt lehetett a legjobban megvizsgálni, képes-e Cameron új politikája hatékonyan visszaszorítani az UKIP-ot. *Az eredmény totális kudarc lett.* Ez volt az első alkalom a második világháború után, hogy országos választást nem a Konzervatív Párt vagy a Munkáspárt nyert meg, hanem harmadik párt, az UKIP. Bár meglehetősen alacsony volt a részvétel (34,19%), az UKIP első helye meggyőző volt 27,49%-kal, a második Munkáspárt (25,40%) és a harmadik Konzervatív Párt (23,93%) előtt.⁶ A 2014-es választások ezért dilemma elé állították a konzervatívokat; érdemes-e tovább folytatni az *alkalmazkodó* stratégiát, vagy térjenek-e vissza az *elutasító* magatartáshoz. Mivel azonban egyrészt a 2013-as bloombergi beszéd már kényszerpályára állította Cameront – mivel egyértelműen megígérte a népszavazást a győzelme esetén –, illetve az *elutasító* magatartás lényege abban állt, hogy semmilyen körülmények közt nem szabad reagálni a kisebb kihívó pártra, csak egyetlen járható út maradt; mindenképp folytatni kell a már megkezdett *alkalmazkodó* stratégiát. Továbbá bízni abban, hogy jobb kampánnyal, illetve a megváltozott választási tét miatt (parlamenti választások) kedvezőbb lesz a kimenetel a Konzervatív Párt számára.

A 2015. évi parlamenti választás

A 2015. évi parlamenti választás kampánya rendhagyó volt. A korábbi választásokon az EU-kérdés mindig mellékes volt a fontosabb gazdasági, foglalkoztatási, egészségügyi, biztonságpolitikai és külpolitikai témák mögött. A 2015-ös választásokon ugyanakkor központi kérdéssé vált a Konzervatív Párt – és személy szerint David Cameron miniszterelnök – 2013-ban tett ígérete a brexitnépszavazásról. Noha nem a brexitnépszavazás uralta a kampányt, de az meghatározó kérdéssé vált. Ahogy azt a Konzervatív Párt egy kampányüzenete hangsúlyozta;

„A Munkáspárt és a Liberális Demokraták nem fognak referendumot kiírni a brit választópolgároknak. Az UKIP erre nem képes, és ráadásul mindegyik rájuk leadott szavazat

⁶ Commons Briefing Paper No. CBP-7529 UK Election Statistics: 1918–2017 (2017).

csak azt teszi még valószínűbbé, hogy Ed Miliband legyen a miniszterelnök. Ezért csak a Konzervatívok képesek[...] [kiírni a népszavazást].”⁷

Világos tehát, hogy a Konzervatív Párt e választások kimenetelét összekötötte a brexit-népszavazás lehetőségével. Míg a baloldali pártok nem lettek volna hajlandók kiírni a népszavazást, addig a radikális jobboldali UKIP túl gyenge lett volna ahhoz. Ezért egyértelmű választás elé kerültek a brit választópolgárok; vagy a brit *Konzervatív Párt* és a *brexitnépszavazás*, vagy az összes egyéb párt és nincs *brexitnépszavazás*. Bár a brexit kérdése csak egyike volt a politikai témáknak, valószínűleg mégis ez döntött.⁸

Az előzetes közvélemény-kutatások sokáig döntetlen eredményt jósoltak a Konzervatív Párt és a Munkáspárt között, végül meglepő módon stabil konzervatív többség lett. (A 650 fős Alsóházban a konzervatívok 331 főt szereztek, így nem volt szükségük újabb koalíciós kormányra.)⁹ A korábbi szoros eredmények láttán a brexitnépszavazás valószínűleg ügödöntő volt a két nagy párt versengésében. A konzervatívoknak sikerült, ha nem is nagy számban, de visszaszerezni radikális jobboldali szavazóikat az UKIP-től. Ugyanakkor ennek a sikernek komoly ára lett, és az új kormány mozgásterét a brexit ígérete jelentősen leszűkítette. David Cameronnak ugyanis be kellett tartania a kampányígéretét: meg kellett tartani a brexitnépszavazást legfeljebb 2017-ig – ugyanis 2013-ban azt mondta, hogy a következő ciklus első felében szeretné kiírni. A népszavazást – szintén az ígéretének megfelelően – újratárgyalási folyamat előzte meg Nagy-Britannia és az EU között. A jövőbeni népszavazásnak nem a *status quoról*, hanem az általa kivívott újratárgyalt pozícióról vagy a kilépésről kellett szólnia. Azt mondta, hogy megtesz Brüsszelben mindent a kedvezőbb EU-kapcsolat kialakításáért, amelyet aztán kész „szenvetélyesen megvédeni”, ha méltányos a britek számára.¹⁰ Az újratárgyalásokra azonban nagyon kevés idő jutott, hiszen a 2015. évi választások után nem sokkal (már az ősszel) bejelentette, hogy 2016. június végén kívánják megtartani a népszavazást. Tehát Cameron előbb írta ki a brexitnépszavazás időpontját, mint az újratárgyalásokat megkezdte volna. Összesen tehát 8-9 hónapja volt, hogy jelentős engedményeket érjen el Nagy-Britannia számára. Ráadásul ezek az újratárgyalások meglehetősen kellemetlen pillanatban érkeztek az EU számára is. 2015 nyarától alakult ki a *migránsválság*, amely kezelése az egész EU-t és a tagállamok jelentős részét lekötötte. A brit újratárgyalások ezért másodlagos súllyal bírtak, és nagyon rövid idő is jutott rájuk a szoros népszavazási határidő miatt. Ennek az lett a következménye, hogy Cameron meglehetősen

⁷ „Labour and the Lib Dems won't give people a referendum. UKIP can't – and a vote for them only makes it more likely that Ed Miliband will become Prime Minister. Only the Conservatives can[...].” Forrás: a Konzervatív Párt email levéllistája a 2015-ös választások előtt. Egyéb forrás: www.swindonconservatives.com/6-key-reasons-to-vote-conservative/ (A letöltés dátuma: 2019. 04. 02.)

⁸ A terjedelem hiányában sajnos nincs idő kitérni egy érdekes párhuzamra a 2015-ös választás és az 1974-es februári és októberi választások között. Mindegyik választáson a választási kampány témája volt az EU-kapcsolatok újratárgyalása. Mindkét esetben a tét egyben népszavazás kiírása is volt. Azonban míg az 1974-es választások után 1975-ben a britek a bent maradásról döntöttek, addig a 2015-ös után a 2016-os népszavazáson a kilépés mellett szavaztak.

⁹ *Commons Briefing Paper No. CBP-7529 UK Election Statistics: 1918-2017* (2017).

¹⁰ STONE 2016.

felszínes engedményeket tudott csak elérni az EU-nál.¹¹ Ezeket a látszatsikereket kellett volna 2016 júniusában a népszavazási kampány során győzelemként értékelni. Mint láthattuk, ez később nem sikerült.

A 2016. évi brexitnépszavazás során a legtöbb párt központi iránymutatás alapján foglalt álláspontot és folytatott kampányt. A bent maradás mellett kampányolt egyértelműen a Liberális Demokrata Párt, a Zöldek és a Skót Nemzeti Párt. Kilépés mellett foglalt álláspontot az euroszkeptikus UKIP párt. Szintén a bent maradás mellett volt, bár kevésbé egyértelműen, a Munkáspárt.¹² A Konzervatív Pártnak ugyanakkor egyáltalán nem volt központi álláspontja, ehelyett szabad döntést hagyott mindenkinek.¹³ Míg a Munkáspárt a bent maradás mellett volt, de meglehetősen erőtlén kampányt folytatott, és akadtak kilépéspártiak is (például Kelvin Hopkins képviselő), addig a Konzervatív Párt teljesen a parlamenti képviselőkre és az alapszervezetre bízta, ki hogyan szavazzon, ezért a Konzervatív Párton belül jelentős megosztottság alakult ki. A bent maradás mellett kampányolt a párt vezetése (például David Cameron, George Osborne, Philip Hammond, Theresa May) és a kilépés mellett néhány fontos, bár másodvonalbeli politikus (például Boris Johnson, Michael Gove, Jacob Rees-Mogg, Bill Cash). Mivel azonban a legfontosabb politikusok a konzervatívoknál a bent maradás mellett foglaltak állást, ezért az a benyomás keletkezhetett a szavazókban, hogy a Konzervatív Párt többsége is a *bent maradást* preferálja. Ez azért lehetett jelentős, mert ennek fényében igazából két nagy részre oszlottak a politikai pártok Nagy-Britanniában; alapvetően mindenki a bent maradás mellett volt, míg a kilépés mellett csak az elitellenes UKIP kampányolt, és a kilépéspárti konzervatívok. Ez az összpárti konszenzus nagymértékben alátámasztotta utóbbiak euroszkeptikus és elitellenes retorikáját. Valóban, úgy tűnhetett, hogy a tradicionális pártokkal szemben csak ők képviselnek markáns és különböző véleményt. Saját értelmezésük szerint ők voltak az egyetlen alternatíva az összpárti konszenzussal szemben.

A brexitnépszavazás eredménye a kilépés mellett döntött. Meglehetősen magas részvétel mellett (72,2%) a kilépés 51,9%-ot kapott, míg a bent maradás 48,1%-ot.¹⁴ Az országos arányokhoz képest regionálisan nagy eltérések voltak; Skóciában a bent maradás győzött 62,0%-kal, Londonban szintén 59,9%-kal és Észak-Írországbán is 55,8%-kal. Ugyanakkor a kilépés mellett átlag fölött szavaztak a közép- és észak-angliai területek (például West Midlands [59,3%], East Midlands [58,8%], North East [58,0%], Yorkshire and the Humber [57,7%], East of England [56,5%]). Ha megnézzük ezeken a földrajzi területeken a korábbi választásokon tapasztalható politikai támogatottságot, akkor megállapítható, hogy itt erősödött a leginkább a radikális jobboldali UKIP párt. A 2014-es EP-választáson és a 2015-ös parlamenti választáson elért UKIP-sikerek is mind ezekhez a területekhez kötődtek. Egy lényeges különbség akadt a korábbi évek sikereihez képest; a *megszerzett szavazatok száma*.

¹¹ Ilyenek voltak; (1) az egyre mélyülő unió (ever closer union) szófordulat eltörlése Nagy-Britannia esetében, (2) az EU-s állampolgárok 7 év munkavállalás után kaphassanak munkavállalási kedvezményeket (in-work benefit), (3) azon kérdések, amelyeket az eurózóna tagállamia hoznak, de érintik nem eurozóna országokat is, bármely ország kezdeményezésére meg lehessen vitatni. Forrás: www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-renegotiation-what-david-cameron-wanted-and-what-he-really-got-a6885761.html (A letöltés dátuma: 2019. 04. 02.)

¹² Labour voters in the dark about party's stance on brexit, research says (2016).

¹³ HOPE 2015.

¹⁴ *Commons Briefing Paper No. CBP-7529 UK Election Statistics: 1918-2017* (2017).

A párt a 2014-es EP-választásokat úgy nyerte meg 27,5%-kal, hogy mögötte 4 352 051 szavazat állt. A 2015-ös parlamenti választásokon nagyjából hasonlóan 3 881 099 szavazatot kaptak. A 2016-os brexitnépszavazáson ugyanakkor a kilépésre leadott szavazatok száma 17 410 742 volt, tehát az euroszeptikusoknak nemcsak sikerült megőrizniük és fenntartaniuk a korábbi évek sikereit, de ugrásszerűen meg is növekedett támogatottságuk. Ráadásul lényeges különbség: a 2014-es választásokon a részvétel csak 35,0% volt, ami megkérdőjelezte az UKIP győzelmének a mértékét, ám a 2016-os brexitnépszavazáson ez 72,2% volt, amelyet már nehéz volt úgy értelmezni, hogy másodrendű választáson a radikális és elkötelezett szavazók aktívabbak voltak, mint a mérsékelt és otthonmaradó állampolgárok.

Hogy miért döntöttek így a brit választók, az máig értelmezések és vita tárgya. Ami biztosra vehető, hogy a korábban negligált vagy lenézett UKIP korábbi eredményeit nem vették megfelelően komolyan a nagy pártok. A Munkáspárt egészen 2014-ig egyáltalán nem rendelkezett UKIP-ellenes stratégiával. Bár a konzervatívok korábban reagáltak, és 2012-től alkalmazkodó (*accomodative*) stratégiát folytattak, ez végül csak a 2015-ös választások megnyerésére volt elegendő. Ráadásul a brexitnépszavazás ígérete sem hozott vissza annyi szavazatot a konzervatívoknak, mint korábban remélték. A 2014-es EP-választásokon elért 4 352 051 UKIP-os szavazat a 2015-ös parlamenti választásokra csak 3 881 099-re csökkent. A Konzervatív Párt a 2010-ben megszerzett 10 703 654 szavazathoz képest 2015-ben 11 299 600 szavazatot kapott, vagyis csupán 600 ezerrel többet, ami megegyezett az UKIP visszaesésének mértékével. Az UKIP-os törzsszavazók azonban érintetlenül maradtak a maguk 3,8 milliós tömegével. Az alkalmazkodó stratégia ezért 2015-ben képes volt szoros kétpárti küzdelmet eldöntetni, de egyben hamis képet is keltett: azt sugallta, hogy az UKIP-ot végleg sikerült legyőzni. Márpedig ez nem így volt, a legtöbb UKIP-os szavazó megmaradt eredeti pártjánál. Ezért mind az elutasító (*dismissal*), mind az alkalmazkodó (*accomodative*) stratégia megbukott. A két nagy párt az UKIP által képviselt veszélyt nem vette megfelelően komolyan, és ehelyett inkább az egymás közötti rivalizálásra összpontosítottak.

Ez átvezet egy másik problémakörhöz, amely a brit pártrendszer pluralizációjához köthető. A brit pártverseny az 1970-es évektől kezdve már egyre kevésbé jelentette a két nagy párt vetélkedését, inkább egyéb, úgynevezett „harmadik pártok” megjelenését (például a Liberálisok, a Zöldek, az UKIP stb.). Ugyanakkor a relatív többségi választási rendszer miatt (*first past the post*) a két nagy párt egészen sokáig biztonságban érezhette magát, hiszen a parlamentbe végül csak ők ketten tudtak bejutni. A harmadik pártokat a választási rendszer meglehetősen aránytalanul alulreprezentálta. Ezért kialakult egy olyan kép, hogy a felszínen még mindig a két nagy párt – a Konzervatív Párt és a Munkáspárt – egymás közti küzdelméről szól a verseny, hiszen csak ők tudnak kormányt alakítani. Ugyanakkor a mélyben olyan átrendeződés vette kezdetét, amely miatt egyre többször „harmadik pártok” kezdtek el veszélyt jelenteni a nagyokra. Eleinte csak helyi és önkormányzati, majd EP-szinten, illetve devolúciós szinten. A legfontosabb aréna – a westminsteri alsóház – viszont érintetlenül maradt, itt továbbra sem voltak igazán befolyásosak a „harmadik pártok.” Ez a kényelmes helyzet valamennyire meg is tévesztette a nagy pártokat, hiszen csak az egymás elleni küzdelemre koncentráltak, és nem a kisebb pártok okozta veszélyre. Bár 2012 után fokozatosan mindkét párt megpróbált reagálni a kisebb pártok okozta veszélyre, ez korántsem maradt olyan fontos, mint az egymás elleni küzdelem. A relatív választási rendszer ezért „elaltatta” a nagy pártokat, és később is csak erőtlenül reagáltak a kisebb pártokra.

A pártverseny dinamikája is okolható a brexitnépszavazás eredményéért. A brit pártverseny hagyományosan a bal- és jobboldal antagonisztikus ellentétére épül. Ez az ellentét a második világháború után két jól elhatárolható és megkülönböztethető blokkot hozott létre. E kétpárti megkülönböztethetőség alapvetően a *társadalmi beágyazottságra* épült. Ugyanakkor a *pártprogramok* elég hasonlóak voltak az úgynevezett jóléti konszenzushoz köszönhetően. Mindkét párt hitt a gazdasági intervencióban, a teljes foglalkoztatottságban és a jóléti szolgáltatásokban. Az 1970-es évektől ez a megkülönböztethetőség átalakult; a *társadalmi beágyazottság* egyre kevésbé lett fontos. Ugyanakkor 1979-től Margaret Thatcher polarizációs politikájának köszönhetően (neoliberális fordulat) a *pártprogramon* keresztül megmaradt a két nagy párt megkülönböztethetősége. A Munkáspárt folytatni akarta a korábbi jóléti politikát, míg a Konzervatívok szakítani kívántak vele. Újabb fordulat 1997-ben történt, amikor a *társadalmi beágyazottság* után a *pártprogrambeli* hasonlóság is megvalósult. Tony Blair Munkáspártja feladta a korábbi jóléti politikát, és helyette csatlakozott a neoliberális konszenzushoz. 1997-től tehát mind a társadalmi támogatottságban, mind pedig a pártprogramban egyre nehezebb volt megkülönböztetni a két nagy pártot egymástól. Olyan centrista belpolitikai konszenzus alakult ki, amelynek keretében a két nagy párt egy sor kérdésben osztotta egymás véleményét; például 2004-es kelet-európai határnyitás pozitív hatása, a 2007–2008-as pénzügyi válság neoliberális kezelése (a bankok és pénzügyi szektor kimentése), a brit nemzetközi segélyezési politika magas költségvetése stb. Ebben a korszakban már nagyon nehéz volt megkülönböztetni a Konzervatív Pártot a Munkáspárttól mind a szociológiai beágyazottság, mind pedig a pártprogramok tekintetében.

Véleményem szerint ez a kétpárti konszenzus is hozzájárult a 2016-os brexitnépszavazás eredményéhez. Olyan bipoláris politikai rendszerben, mint amilyen a brit, a konszenzusos politika végső soron veszélyes a nagy pártokra. A konfliktus ugyanis nem a két nagy párt közt fog megjelenni, hanem a két nagy párt egységes konszenzusa és a „harmadik pártok” közt. Ezt a jelenséget gyakran elitellenességnek vagy anti-establishment érzésnek is hívják. Lényege az, hogy a konszenzust képviselő pártok nem képesek visszaadni a választók nézeteit és preferenciáit, ezért az alternatív pártok lesznek sikeresek. A 2016-os népszavazás során, mint láthattuk, mindegyik nagy (és a legtöbb kicsi) párt a bent maradás mellett kampányolt. Tehát pártpolitikai konszenzus alakult ki az EU-tagság előnyeit illetően. Ugyanakkor azok, akik ezzel nem értettek egyet – és sérelmezték a kelet-európai munkavállalók korábbi beáramlását –, nem tehettek mást, mint hogy az elitellenes UKIP vagy a kilépéspárti konzervatívok mögött tömörültek. Ráadásul nemcsak a népszavazás témája volt ideális az elit-tömeg szembenállásra, hanem a választási rendszer is. Míg a parlamenti választásokon relatív többségi választási rendszer van több jelölttel, akik közül a legnagyobb támogatottságú kicsi fog győzni (sokszor egészen minimális támogatottsággal, például 24%), addig a népszavazás *abszolút többségi rendszer*, és csak két választási opció van (igen/nem). Ez azért lehetett fontos, mert ezt a választást nem az adott választókerület legnagyobb „törpe támogatottságú” pártja nyerhette meg, amihez a többiek csak asszisztáltak, hanem a társadalom támogatottságának az 50%-a kellett. Másképpen fogalmazva, ezen a népszavazáson valóban az az érzés keletkezhetett, hogy a brit választók többsége dönthet a sorsáról, és nem egy jól szervezett kisebbség. Ezt jól alátámasztja a meglehetősen magas részvételi arány, különösen azokban az észak-angliai területeken, ahol általában kifejezetten alacsony szokott lenni a részvétel. Sokan voltak tehát olyanok,

akik évtizedek óta nem szavaztak, de most elérkezettnek látták az idejét, hogy elmondják a véleményüket. A népszavazás intézménye ezért külön segítette az elitellenes érzés megjelenését. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a korábbi elitellenes érzést meglehetősen hatékonyan korlátozta a parlamenti választások relatív többségi rendszere, de most épp ellenkezőleg, felerősítette a népszavazás intézménye. Mindebből természetesen az is látható, hogy a brexitnépszavazás témája már egészen elszakadt a brit–EU kapcsolatok problémakörétől. Helyette már olyan mély belpolitikai konfliktusok kerültek a felszínre, amelyekre a nagy pártok évtizedes küzdelme és az 1970-es évek óta megkezdődött pluralizációs folyamat hozható fel kiváló okként.

A 2016-os brexitnépszavazás

A 2016. június 23-i brexitnépszavazás meglepő eredménye – az, hogy győztek a kilépéspárti szavazatok annak ellenére, hogy a legtöbb párt és politikus az ellenkezőjét ajánlotta –, újabb dominóhatást indított el a brit belpolitikában. A kormányzó brit Konzervatív Párt 2015-ös meglepetésszerű győzelme hirtelen a feledésbe merült, és a kormánystabilitás megkérdőjeleződött. A népszavazás eredménye miatt David Cameron miniszterelnök másnap lemondott.¹⁵ Utódja volt belügyminisztere, Theresa May lett, aki bár saját maga a bent maradás mellett kampányolt, tudomásul vette a brit népszavazás eredményét, és kinevezése után azonnal leszögezte, hogy „a brexit brexitet jelent” (brexit means brexit),¹⁶ és a kilépésről szóló döntés megváltoztathatatlan. Ennek azért volt különös jelentősége, mert a brexitnépszavazás után néhány baloldali párt (Liberális Demokraták, Zöldek) felvetette az újabb népszavazás lehetőségét, és valamilyen formában a bent maradást.¹⁷ A legkényesebb helyzetben azonban a Munkáspárt volt; bár a bent maradás mellett kampányoltak a népszavazás során, ezt meglehetősen erőtlenül tették. Egyesek szerint pontosan ez volt az egyik oka annak, hogy a kilépés győzedelmeskedett, hiszen a bent maradási Munkáspárt rosszul mobilizált. Ráadásul a Munkáspárt nemrég jelentős változáson is átment. A 2015-ös elvesztett parlamenti választás után Ed Miliband lemondott, és helyére az erősen szocialista kötődésű Jeremy Corbyn lépett. Corbyn 2015-ös munkáspárti vezetői kinevezése se ment könnyen, hiszen jelentős konfliktus támadt a párton belül a mérsékelték (Ed Miliband és a korábbiak) és a radikálisok (Jeremy Corbyn és támogatói) között. A 2016-os brexitnépszavazás ezért a Munkáspárt belső vitáit újra felerősítette, és ismét megkérdőjeleződött Jeremy Corbyn alkalmassága a Munkáspárt vezetésére. Végül, a brexitnépszavazáson győztes párt, az UKIP is belső harcok martalékává vált. A párt vezetője, Nigel Farage a brexitnépszavazás utáni napon lemondott, mivel megítélése szerint elérte a legfontosabb politikai célkitűzését.¹⁸ Farage ezután csatlakozott az időközben zajló amerikai elnökválasztási kampányhoz a szintén elitellenes Donald Trump oldalán. Később, Donald Trump 2017. novemberi győzelme után Farage közkedvelt vendége lett amerikai talkshowknak, hiszen a brexit után az amerikai elnökválasztáson is a győztes oldalon állt. Az UKIP vezetőjének távozása ugyanakkor azt is jelentette, hogy az *egy ügyre* (EU-tagság) és *egy személyre* (Nigel Farage) épült radikális

¹⁵ David Cameron resigns after UK votes to leave European Union (2016).

¹⁶ Theresa May says 'Brexit means Brexit' and there will be no attempt to remain inside EU (2016).

¹⁷ Pickard 2017.

¹⁸ Nigel Farage resigns as Ukip leader after 'achieving political ambition' of Brexit (2016).

jobboldali párt elvesztette minden belső motorját és kohéziós erejét. Az utódlási harcokban több vezetőváltás is történt, amelynek köszönhetően a 2016/17-es két évben összesen öt vezetője volt a pártnak (Nigel Farage, Diane James, Paul Nuttall, Steve Crowther, Henry Bolton). Ezért nyugodtan kimondhatjuk, hogy a 2016-os brexitnépszavazás minden brit politikai pártot jelentősen érintett, és mindegyiket – még a kilépéspárti UKIP-et is – összességében meglehetősen *negatívan*. A dominóhatás tehát senkit sem hagyott érintetlenül.

A 2017. évi előrehozott választás

A brit pártversenyben újabb jelentős fordulat 2017. április 18-án történt, amikor Theresa May konzervatív miniszterelnök előrehozott választást jelentette be. A bejelentést megelőzően a brit kormány 2017. március 29-én hivatalosan is benyújtotta a kilépési kérelmét az Európai Unióhoz.¹⁹ Theresa May a brexittárgyalások nehézsége miatt nagyobb társadalmi felhatalmazást szeretett volna elérni. Az előrehozott választás révén meg akarta erősíteni belső és nemzetközi tárgyalási pozícióit. Theresa May legitimációs problémája és az előrehozott választás szükségessége abból fakadt, hogy David Cameron lemondása után a brit választópolgárok 2016-ban nem döntöttek Theresa May megválasztásáról. Hasonló helyzet állt elő, mint annak idején 2007-ben, amikor a munkáspárti Tony Blair miniszterelnök lemondása után párttársa, Gordon Brown került a hatalomra. Azonban Brown sosem írt ki előrehozott választást, így a brit állampolgárok azt érezhették, hogy Brown nem is legitim vezetőjük. Ennek különösen nagy jelentősége volt 2008-tól, amikor a Brown vezette brit kormány a pénzügyi és gazdasági válságra reagálva komoly válságkezelési intézkedéseket hozott (például bankok kimentése) úgy, hogy hatalmát nem demokratikus választáson nyerte el. Sokan a 2010-es munkáspárti kudarcot is annak tudták be, hogy Gordon Brown meglehetősen későn folyamodott a demokratikus felhatalmazáshoz, és nem korábban (például 2007-ben). Az előrehozott választás a brit belpolitikai hagyományoknak nem része (ráadásul 2011-ben a brit Alsóház elfogadta a *Fixed-term Parliaments Act*et, amely 5 évenkénti választásokat határozott meg).²⁰ A politikai felhatalmazás szükségessége a brexittárgyalások nehézségét tekintve indokoltnak tűnt.

A 2017. június 8-i előrehozott választás eredménye – akárcsak a 2015. évi parlamenti választásé vagy a 2016-os brexitnépszavazásé – váratlan volt. A brit Konzervatív Párt elvesztette az abszolút többségét. Bár a Konzervatív Párt több mint 2 millió fővel tudta növelni a szavazatainak számát 2015-höz képest, a parlamenti képviselői helyeinek száma tizenkét fővel csökkent.²¹ Ennek az oka azon túl, hogy a Munkáspárt meglehetősen jól szerepelt – 3,5 millióval többen szavaztak rájuk, mint 2015-ben, és a mandátumokat is harminc fővel növelték –, leginkább a választási rendszer *torzító* hatásának köszönhető. A Konzervatív Párt ugyanis úgy veszített mandátumokat, hogy közben növekedett a rá leadott szavazatok száma. A 2017. évi választásokat ezért sok minden más mellett – a rossz konzervatív kampány, Theresa May kevésbé karizmatikus személyisége, Jeremy Corbyn

¹⁹ May triggers article 50 with warning of consequence for UK (2017).

²⁰ Snap elections and the Fixed-term Parliaments Act: what happens next? (2017).

²¹ *Commons Briefing Paper No. CBP-7529 UK Election Statistics: 1918–2017* (2017).

karizmatikus személyisége, a brexittől való általános félelem – a *választási rendszer* aránytalansága is okozta.

A 2017. évi előrehozott választásnak a következő következményei voltak. Egyrészt, Theresa Maynek sikerült demokratikus választáson megerősítenie a legitimitását – ellenében Gordon Brownnal –, de ennek a mértéke vitatható volt; a parlamenti többséghez az észak-írországi Demokratikus Unionista Párt (DUP) külső támogatására volt szüksége, amely nem jelentett koalíciós megállapodást, csak külső támogatást. A konzervatív kormány ezért 2017-től egypárti és kisebbségi lett. Theresa May előrehozott választáson megmérettette magát, s e legitimáció birtokában továbbra is vezetheti a kormányt. Ugyanakkor a lecsökkent parlamenti támogatottság megnehezítheti a brexittárgyalásokat. A megtárgyalandó és elfogadandó törvényekhez ekkora alsóházi részesedés kevésnek bizonyult. Szintén hátrány, hogy nemcsak az ellenzéki pártok befolyása növekedett meg (például Munkáspárt, DUP), de a belső eruszkeptikus képviselőké is. Így a választáson megszerzett demokratikus felhatalmazás az euroszeptikus és mérsékelt konzervatív képviselők belső harcait megnövelte. Ennek nyomait nem sokkal a 2017-es választási eredmény után érezni lehetett, amikor többen Theresa May alkalmatlanságát vetették fel a miniszterelnöki pozícióra.²² A Munkáspárt és annak elnöke, Jeremy Corbyn megerősödött. Corbyn visszaszorította a belső ellenzékét (a New Labour folytatását támogatókat), s 2017 őszére a Munkáspárton belül szinte kultikus támogatottságra tett szert.²³ A meggyengült Konzervatív Párttal szemben erősebb és egységesebb Munkáspárt állhatott, amely bármikor készen mutatkozott a hatalmat átvenni.²⁴ (Ez 2018-tól kezdve folyamatosan kezdett az ellenkezőjére fordulni.) Az UKIP ezzel szemben tovább gyengült a 2016-os brexitnépszavazás sikere óta. A 2017-es választásokon már csak 600 ezren szavaztak rájuk, amely a 2015-ös eredményhez képest 3 millió (!) visszaesés. A radikális jobboldali párt ezért 2017 nyarán előbb átmeneti pártvezetőt választott (Steve Crowther), akit a 2017. évi őszi pártkongresszuson Henry Bolton új vezető megválasztása követett. Érdekes azonban megjegyezni, hogy Bolton mögött is viszonylag gyenge volt a támogatottság, hiszen a kongresszusi szavazatok kevesebb, mint 30%-ával sikerült győznie. Ráadásul korábban nagyon kevesen ismerték a pártban, így a pártbeli beágyazottsága is mérsékelt volt. A 2017-es előrehozott választás ezért ellenében a 2016-os brexitnépszavazással, ahol minden politikai párt valamilyen formában veszített, most új helyzetet hozott. A konzervatívok meggyengültek, az UKIP összeomlott, míg a Munkáspárt erősödni kezdett.

Összefoglalás

A 2016. június 23-i brexitnépszavazás dominóhatást indított el a brit belpolitikában. David Cameron konzervatív miniszterelnök lemondott, és utódja Theresa May lett, aki egy év kivárás után, 2017-ben előrehozott választásokat írt ki, hogy megerősítse a brexit tárgyalási pozícióit. Ugyanakkor mivel az előrehozott választásokon a Konzervatív Párt elveszítette az abszolút többségét, Theresa May tárgyalási pozíciói inkább gyengültek, mint erősödtek.

²² Karla 2017.

²³ Jeremy Corbyn „deeply embarrassed” by Labour’s personality cult (2017).

²⁴ Corbyn declares that Labour is ready to take power (2017).

Hasonló módon, a dominóhatás a Munkáspártot is utolérte, ahol az időközben Jeremy Corbyn által megkezdett belső reform folytatódott. A Munkáspárt belső megosztottsága 2017 őszére mérséklődött. (Később újra felerősödött.) A brexitnépszavazáson győztes radikális jobboldali UKIP párt ugyanakkor – meglepő módon – az események legnagyobb vesztese lett. Az új politikai célkitűzés és a hozzá szükséges megfelelő pártvezető keresése közben a támogatottságuk katasztrofálisan lecsökkent. A korábbi 10-13%-os pártból a 2017-es választásokra 1,8%-os párt lett.

Ugyanakkor a tanulmány elején felvetődött a kérdés: a 2016-os brexitdominó önálló esemény-e, vagy tágabb összefüggés része? A 2016. évi brexitnépszavazást megelőzte a 2015-ös parlamenti választás konzervatív győzelme, azt pedig David Cameron 2013. január 23-i Bloomberg-beszéde, amelyet a 2012-es személycsere előzött meg a Downing Streeten (Steve Hilton helyett Lynton Crosby). A személycsere pedig szintén válasz volt korábbi eseményre, a 2010-es koalíciós kormányra és a Konzervatív Párt rossz választási szereplésére. Ezért a brexitdominó mögött is belpolitikai dominó áll. A nagy kérdés, hogy mi volt az a *legfontosabb esemény*, amely elindította az egész dominóláncolatot. E tanulmányban Lynton Crosby Downing Streetre való 2012-es megérkezését emeltük ki, amely alapvetően határozta meg az euroszeptikus kampányfordulatot a Konzervatív Párton belül. Talán a brexit szempontjából ez fontosabb, mint a 2010-es választási eredmény. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy más kutató máshol húzza meg a határt. Az események láncolatában ugyanis éppen azt a legnehezebb meghatározni, hol található a *legelső* kiváltó ok.

A brit pártversenyben tapasztalható dominóhatás egyben azt is jelenti, hogy az események láncszerű sorozata tovább folytatódik. A brexittárgyalások során sok nehéz törvényt kellett elfogadnia a brit törvényhozásnak, amelyet a kisebbségi Konzervatív kormány és a párhuzamosan megerősödő Munkáspárt küzdelme jellemzett. A dominóhatás ezért a következő években is folytatódott.

Irodalomjegyzék

- 6 key reasons to vote Conservative* (2017). Elérhető: www.swindonconservatives.com/6-key-reasons-to-vote-conservative/ (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- ASSINDER, N. (2006): UKIP and Cameron's war of words. *BBC News*. Elérhető: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4875502.stm (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- Commons Briefing Paper No. CBP-7529 UK Election Statistics: 1918-2017* (2017). Elérhető: www.parliament.uk (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- Conservative Manifesto (2010). Elérhető: www.conservatives.com/~media/Files/Manifesto2010 (A letöltés dátuma: 2017. 10. 30.)
- Corbyn declares that Labour is ready to take power (2017). *Metro*, 2017. 09. 27. Elérhető: www.metro.co.uk/2017/09/27/corbyn-declares-that-labour-is-ready-to-take-power-6960344/ (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- David Cameron resigns after UK votes to leave European Union (2016). *The Guardian*, 2016. 06. 24. Elérhető: www.theguardian.com/politics/2016/jun/24/david-cameron-resigns-after-uk-votes-to-leave-european-union (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- EGEDY G. – GÁLIK Z. (2017): *Nagy-Britannia és az európai integráció – A csatlakozástól a BREXITig*. Budapest, L'Harmattan.

- HOPE, C. (2015): Conservative Party to stay neutral during EU referendum. *The Telegraph*, 2015. 09. 21. Elérhető: www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/11880864/Conservative-Party-to-stay-neutral-during-EU-referendum.html (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- Jeremy Corbyn 'deeply embarrassed' by Labour's personality cult (2017). *Sky*, 2017. 09. 26. Elérhető: <https://news.sky.com/story/jeremy-corbyn-deeply-embarrassed-by-labours-personality-cult-11054307> (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- KARLA Adam (2017): Boris Johnson tests Theresa May's patience. Will she fire him? *Washington Post*. Elérhető: www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/10/03/boris-johnson-tests-theresa-mays-patience-will-she-fire-him/?utm_term=.ca8c6164b7ac (A letöltés dátuma: 2019. 04. 02.)
- Labour voters in the dark about party's stance on brexit, research says (2016). *The Guardian*, 2016. 05. 30. Elérhető: www.theguardian.com/politics/2016/may/30/labour-voters-in-the-dark-about-partys-stance-on-brexit-research-says (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- LYNCH, P. – WHITAKER, R. (2013): Rivalry on the right: The Conservatives, the UK Independence Party (UKIP) and the EU issue. *British Politics*, Vol. 8. No. 3. 285–312.
- May triggers article 50 with warning of consequence for UK (2017). *The Guardian*, 2017. 03. 29. Elérhető: www.theguardian.com/politics/2017/mar/29/theresa-may-triggers-article-50-with-warning-of-consequences-for-uk (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- MEGUID, B. M. (2005): Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success. *American Political Science Review*, Vol. 99. No. 3. 347–359.
- Nigel Farage resigns as Ukip leader after 'achieving political ambition' of brexit (2016). *The Guardian*, 2016. 07. 04. Elérhető: www.theguardian.com/politics/2016/jul/04/nigel-farage-signs-as-ukip-leader (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- SMYTH, Jamie (2015): Mythical' Lynton Crosby is master of 'wedge politics' in Australia. *Financial Times*. Elérhető: www.ft.com/content/ebfeecb0-c8c8-11e4-b43b-00144feab7de (A letöltés dátuma: 2019. 04. 02.)
- Snap elections and the Fixed-term Parliaments Act: what happens next? (2017). *The Guardian*, 2017. 04. 18. Elérhető: www.theguardian.com/politics/2017/apr/18/what-is-the-fixed-term-parliaments-act (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- Steve Hilton: The 'big society' guru who's opting out ... for now (2012). *The Guardian*, 2012. 03. 02. Elérhető: www.theguardian.com/politics/2012/mar/02/steve-hilton-big-society-guru (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- STONE, J. (2016): EU referendum: Full transcript of David Cameron's last-ditch plea for Britain to Remain. The Prime Minister said Britain had come far – and could go further still in the EU. *Independent*. Elérhető: www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-brexit-latest-live-david-cameron-full-speech-remain-leave-a7093426.html (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- Theresa May says 'Brexit means Brexit' and there will be no attempt to remain inside EU (2016). *Independent*, 2016. 07. 11. Elérhető: www.independent.co.uk/news/uk/politics/theresa-may-brexit-means-brexit-conservative-leadership-no-attempt-remain-inside-eu-leave-europe-a7130596.html (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)
- Theresa May's Florence speech on Brexit, full text (2017). *The Spectator*, 2017. 09. 22. Elérhető: <https://blogs.spectator.co.uk/2017/09/theresa-mays-brexit-speech-full-text/> (A letöltés dátuma: 2019. 04. 03.)